

Gamle jyske Tingsteder og Retsdage

med

en Fortegnelse derafter for Viborg Stift.

Ved Hans Knudsen.

Fortidens Tingsteder og deres Beliggenhed inden den store Sammenlægning af Herrederne i Slutningen af 17. Aarhundrede har ofte givet Anledning til Drøftelse. Herrederne er Landets ældgamle Inddeling, og ganske naturligt vil der baade inden og uden for Herredet være Interesse for de Steder, hvorefter Folket i fjerne Tider samlede sig for at dømme og spørge nyt. Kun sjældent røber Tingsvidner og Tingbøger noget om, paa hvilket Sted i Herredet, de selv er blevet til under aaben Himmel inden de fire Tingstokke, hvor Retten havde sit Sæde. Andre skrevne Kilder yder heller ikke meget, og i saare mange Tilfælde har man kun Tinghøje og andre med Ting forbundne Stednavne at holde sig til. Af Beliggenheden kan man imidlertid kun skønne om, hvilket Herreds- eller Birketing man i givet Tilfælde staar over for, og naar slige Stednavne forekommer i Udkanten af de nuværende Herreder, bliver dette Skøn farligt. For Viborg Stifts Vedkommende kan man imidlertid faa fast Grund under Fødderne, fordi der bag i Stiftsbogen over Kirkerne, som findes i Viborg Bispearkiv, er bevaret en fuldstændig Oversigt over Stiftets Tingsteder og -Dage.

Dette statelige Værk, som affattedes ved Biskop Søren Glud i Aarene 1678—81, indeholder først og fremmest en Fortegnelse over Kirkernes Ejendomme med Kopier af Adkomstdokumenter samt Opgørelse af deres ordinære aarlige Indtægter og Udgifter. For den, der skulde forsvare alt dette Gods, var det bekvemt altid ved Haanden at have en Liste over Stiftets Retskredse og Retsdage, saaledes at han i hvert Tilfælde kunde vide, hvor og paa hvilken Ugedag han maatte give Møde for at kunne værne Kirkegodset mod dets mange Efterstræbere. Det var derfor ingen daarlig Idé at anbringe en saadan Liste bag i Stiftsbogen, selvom den gode Stiftsskriver ikke fik den Nytte deraf, som han lovede sig, fordi Datidens store Retsreform 7 Aar efter Listens Affattelse ændrede alt. Des glidere maa Nutiden være over, at han fik det Arbejde gjort, thi det skaber Sikkerhed paa Punkter, hvor man ellers kun kunde gisne. Forinden denne Fortegnelse meddeles, skal dog forudskikkes nogle Bemærkninger om Tingsteder og Tingdage samt om Rettens Betjente.

Skønt det her drejer sig om jydsk Herredsting, kan det dog ikke skade et Øjeblik at lytte til, hvad Eriks sjællandske Lov siger om ret Ting:¹⁾

»Det skal man vide, at Ting skal tre have: Stedet og Timen og Folket. Stedet er det rette, som Kongen har givet, og de alle har givet Ja ved, der er i Herred, det maa og ikke anden Sted skydes uden med alle Herredsmænds Villie og Kongens Ja. Timen, det er deres Lagdag, som de har haft af Arilds Tid, og den Dag skal være fra Midmorgen, og ej maa den længer være end til Middagen, og ej maa mindre Ting være end 12 Mænd.«

Heraf fremgaar det, at Tingstedet er bestemt af Kongen med Herredsmændenes Samtykke, og at det lader

¹⁾ Her citeret efter O. Nielsen: Bidrag til Oplysning om Sysselinddelingen i Danmark. S. 20.

sig flytte, naar der er Enighed derom, mens Tingdagen er af Arilds Tid, ingen har givet den, og ingen kan forandre den.

Dette passer ogsaa paa Jylland, thi selvom Tingstedet her hyppigt er ved en af Oldtidens Gravhøje, og Eftertiden betaget staar over for dette Herredsmændenes ældgamle Mødested paa den vildene Hede, hvor Lyngen dækker Vejsporene, som fra alle Verdenshjørner samles her, saa er det dog ingenlunde givet, at en saadan Høj lige fra Hedenold har været Herredets Samlingssted. Et Forsøg, Vilh. la Cour¹⁾ har gjort paa med Tinghøjen som Udgangspunkt i Nærheden at finde Stednavne, der kunde tolkes som Minde om hedenske Helligdomme og saaledes bevise den intime Forbindelse mellem Gudehov og Ting, har heller ikke ført til noget gunstigt Resultat, idet Afstanden mellem Tingstedet og de formodede Helligdomme som Regel viste sig at være flere Kilometer. Kultusstederne synes desuden at have en Tilbøjelighed til at søge Vandet: Kilder, Søer eller Vige, mens Tingene søger Højderne.

I Afhandlingen: Offerpladser i Overlevering og Stedminder 1918 (Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning Nr. 112) har Gudmund Schütte dog bl. a. ogsaa udpeget en Række dominerende Højder som Kultussteder, men heller ikke disse kommer Herredernes Tingsteder nær, da de i mange Tilfælde er søgt paavist nær ved Herredsskel, hvor Tinget i hvert Fald ikke kan have været holdt.

Rimeligvis er de overleverede Tinghøje slet ikke saa gamle i denne Egenskab, saa at Forsøg paa at bevise Forbindelsen mellem Kultus- og Retssted maa mislykkes, naar de tages til Udgangspunkt.

Den topografiske Litteratur, Sechers Udgave af Forordninger og Recesser (i det følgende citeret C. C. D.)

¹⁾ Festskrift til Johs. Steenstrup. S. 1 ff.

samt Kancelliets Brevbøger (citeret K. B.) vidner i hvert Fald om, at Herredstingene havde saa lidet dybe Rødder, at de lod sig flytte for et godt Ord, og i historisk Tid netop ofte er blevet flyttet til Høje.

Til disse Flytninger har mange Aarsager gjort sig gældende. For det første maa det huskes, at selvom Herredsinddelingen er gammel, saa er den dog ingenlunde en Forstening, men en levende Organisme i stadig Vækst lige op til Nutidén. Ganske vist viser Kong Valdemars Jordebog os Landet inddelt i Herreder, af hvilke de fleste har bestaaet indtil denne Dag med de samme Grænser, men dog skete der i de første 300—400 Aar efter Jordebogens Affattelse adskillige Forandringer. Inden for nørrejydsk Omraade forsvandt Skovbo og Hornøg Herreder, mens Aars, Rovsø, Holman, Elbo, Gørding og Slavs Herreder meldte sig, det sidste endog med nøjagtig Dato, nemlig Kristian III's aabne Brev af 1552 18. August (K. B.). Andre af de gamle Herreder spaltedes i flere Dele efter Verdenshjørnerne som Han, Hald, Lisbjærg og Horne Herreder, medens de øvrige Herredsdannelser af denne Art er ældre end Valdemars Jordebog. Disse Spaltninger maatte naturligvis give Anledning til Flytning af Herredsting ved Nedlæggelsen af de gamle og Oprettelsen af nye Tingsteder, thi det første Krav, der stilledes til et Ting, var, at det skulde ligge bekvemt for alle Herredets Beboere.

Herredernes jurisdiktionelle Omraader kunde desuden forandres ved Til- og Afgang. Saaledes fik Lø Herred ved aabent Brev af 1552 8. Juli (K. B.) en lille Forøgelse ved, at Visby Sogn lagdes derunder. Sognemændene havde nemlig berettet, at de hidtil ikke havde haft noget Birke-ting eller Herredsting, men havde søgt deres Ret under dem selv, hvilken sjældne Ordning de dog aabenbart havde faaet nok af til Trods for dens retshistoriske Mærk-

værdighed. Langt betydningsfuldere end slig tilfældig Tilvækst var naturligvis den Afgang, Birkers Oprettelse medførte. At de er yngre end Herrederne, er utvivlsomt, men for en Del af de kongelige og gejstlige Birkers Vedkommende gaar deres Oprettelse saa langt tilbage i Tiden, at der intet sikkert kan siges om, naar de er blevet til. At de betydeligere af dem maatte virke forstyrrende paa Balancen i vedkommende Herred, saa at et nyt Samlingssted har maattet vælges, er indlysende, for ikke at tale om, at Herredstinget selvfølgelig maatte flyttes til Kronens Grund, hvis et nyoprettet Birk tilfældigt omfattede Herredets Tingsted (jvf. Aab. Brev 1590 3. Aug. C. C. D. II S. 559.)

Ogsaa forandrede Naturforhold kunde bevirke Flytninger. Et Herredsting oppe ved Vestervig maatte saaledes flyttes i Slutningen af 16. Aarh., fordi Sandet opfyldte det gamle Tingsted (K. B. 1593 14. September).

Det stadigt hævdede Krav er dog, at Tinget skal ligge paa et belejligt Sted midt i Herredet, og Klager over det bestaaende motiveres næsten altid med, at det ikke opfylder disse Betingelser.

I 16. Aarh. havde der uddannet sig en fast Praksis for Flytning af Tingsteder. Naar Klager over et Tingsteds Beliggenhed var naaet frem til Kongen og hans Kancelli og befunden saa vægtige, at der maatte gøres noget, udgik der Brev til den Lensmand, under hvem vedkommende Herred hørte, med Ordre til sammen med et Antal Mænd fra Herredet (Riddermænds Mænd og Bønder C. C. D. 1560 16. Juli) at undersøge Sagen og gøre Forslag om Tingets fremtidige Beliggenhed. Disse Herredsmænd skulde helst være de fornemste og mest agtede eller ældste. Deres Tal var mindst 4 og højest og hyppigst 24, i hvert Fald var de altid saa mange, at hver af Herredets 4 Fjerdinger fik lige mange Repræsentanter

(K. B. 1560 12.—15. Maj, 4 af hver Fjerdings; 1592 13. Marts, 6 af hver Fjerdings.)

Naar Enighed endelig var tilvejebragt, indsendtes Forslag til Kongens Bekræftelse, som vel aldrig nægtedes, naar man først var naaet saa vidt.

Foruden at ligge centralt skulde Tinget jo helst ogsaa være let tilgængeligt fra alle Sider. Saaledes maatte Fjends Herreds Ting flyttes i Henhold til aabent Brev af 1590 30. November (C. C. D.), fordi der laa en Bæk og en Bløde Sønden for Tinget. I Rigets Udkanter kunde endda helt uanede Synspunkter gøre sig gældende som i det urolige Blekings østre Herred, hvor Tinget blev beordret flyttet (K. B. 1558 28. August), fordi den, der havde ondt i Sinde, kunde ligge i Skjul paa en Klippe og skyde ned paa Tinget, men i det egentlige Danmark ses dog saadanne Hensyn ikke at være blevet taget.

Byer kunde i visse Henseender være praktiske Samlingssteder, og i Slutningen af 16. Aarh. ses ogsaa Herredsting at være holdt i Købstæder¹⁾ særligt paa Øerne, men selvom man søgte at dreje Tappen om paa Øltønderne, saa længe Tinget stod paa, gav Byerne dog Anledning til »stor Gudsfortørnelse« og megen Uskikkelighed med Drukkenskab, Slagsmaal og anden ond Tingsæd.²⁾ I Aarene før og efter 1600 flyttedes derfor adskillige Herredsting bort fra Købstæder og Landsbyer, ligesom der 1593 30. Juni (C. C. D.) udgik Forbud mod ved Tingstederne at holde eller opføre Kroer eller Boder til Udskænkning af stærke Drikke, »paa det saadanne adskillige onde ukristelig og utilbørlig Levned og Handel med Drukkenskab, Horeri, Røveri, Mandslet og anden Løstgæstighed baade udi saadanne Hytter og Krøgerhuse saa vel som og ved Tingene maatte efterblive«.

¹⁾ jvf. K. B. 1569 28. Maj, 1570 25. Januar og 1575 21 Juli.

²⁾ C. C. D. 1609 21. Juni.

Et forbavsende stort Antal Tingsteder og Tinghøje ligger da ogsaa fjernt fra Bebyggelse paa eller tæt ved Markskellet mellem flere Byer, altsaa i en Slags »ingen Mands Land«. Denne Beliggenhed herude paa Skellene kunde nok friste Fantasien til at drømme om meget fjærne Tider; men i mange Tilfælde skyldes den senere Flytninger. I Viborg Stift ligger saaledes Gislum Herreds gamle Tingstene paa Markskellet mellem Gislum og Vonsild Sogne¹⁾. Til en Tid laa Fjends Herreds Ting paa Skellet mellem Smøllerup og Feldingbjærg Sogne. Hindborg Herreds Ting laa, hvor Hem, Hindborg og Dølby Sogne mødes, og Harre Herreds Ting, hvor Harre, Roslev, Tøndering og Durup Sogne mødes. Endelig holdtes Middelsom Herreds Ting paa Mammen Bymark, men i dens sydøstre Hjørne, hvor Le, Hjerminde og Bjerring Sogne støder til. I Aarhus Stift findes Gerlev Herreds Tinghøj paa Skellet mellem Gerlev og Dalbyover Sogne, Galten Herreds Tinghøj i Skellet mellem Galten og Hadbjærg Sogne, og Sønder Dyr Herreds Tinghøj tæt Øst for Aalborgmølle Bro i Albøge Sogn, men nær ved Grænsen mod Nødager Sogn²⁾. I Ø. Lisbjerg Sogn ligger der en Tinghøj lidt Øst for Skellet mellem Todbjærg og Hjorthøj Sogne. Den findes ude i Herredets vestligste Del og er absolut uegnet for Ø. Lisbjerg Herred, mens den saa at sige ligger midt i det samlede Ø. og V. Lisbjerg Herred, saa at der er en ikke ringe Sandsynlighed for, at denne Tinghøj er det gamle Lisbjerg Herreds Tingsted inden Delingen. Traditionen har saaledes i dette Tilfælde over halvfemte Aarhundredes Ælde.

Fra Ribe Stift haves mindst 4 Eksempler paa Beliggenhed ved Sogneskel og fra Aalborg Stift mindst et Par Stykker.

¹⁾ jvf. Trap IV. S. 524.

²⁾ Neergaard, Aarb. for nord. Ordkynd. og Hist. 1902. S. 311.

Hermed være ikke sagt, at de gamle Tingsteder som Regel var ved Sogneskellene, men at der har været adskillig Tilbøjelighed til at vælge slige Punkter, kan næppe bestrides. At Regeringens Iver for at faa drevet Tingene bort fra Landsbyerne har spillet en Rolle, er rimeligt, men derfor behøvede de ældste og mest ansete Herredsmænd dog heller ikke at lægge dem ud paa disse uhyggelige Steder, hvor Selvmordere og andre Misdædere jordes. Forklaringen er rimeligvis den, at Tingsamlingerne ingenlunde var velsete af Bondebyerne, thi selvom Loven beskyttede Tingfreden, saa hindrede den dog ikke uhyggelig Klammer mellem stridende Parter og alskens Uskikkelighed blandt den tingsøgende Almue. Naar de fleste Herredsmænd efter Julehelgen og de andre Retsferier stævnedes sammen til Drikting, Snapsting eller Allemands-ting ad Veje og over Marker, til Hest og til Fods, har næppe nogen Landsby med Glæde set dette Rykind paa sine Jorder. Saaledes lød der fra Indbyggere i Sønderlyng Herred saa høje Klager over, at Herredstinget laa dem i høj Grad til Trængsel og til Skade for deres Ejendomme, at Lensmanden 1579 30. November (K. B.) fik Ordre til at flytte Tinget til et belejligt Sted paa Heden eller andet Steds, og derefter blev det (K. B. 1583 12. November) forvist ud mellem Revlingshøje paa Aarup Bys Mark, hvilket er godt af Vejen for al Bebyggelse om end ikke paa noget Markskel. Der er saaledes næppe nogen Grund til at vove den modsatte Antagelse, at der har været en saadan Kappelstrid mellem Landsbyerne om at blive Rettens Sæde, at »ingen Mands Land« er blevet valgt for at undgaa al Misundelse.

Omlægningen af Tingstederne ifølge det aabne Brev af 1688 13. Marts foregik ganske efter de gamle Principer, idet Hovedparten af Tingene lagdes paa Heder, i Skove og ved Høje, nogle af dem endog lige paa Skel-

let mellem de fra nu af forbundne Herreder (Hornum-Fleskum, Aars-Slet, Nørhald-Støvring, Sønder Dyrs-Mols, Vor-Nim, Bjerre-Hatting, Lysgaard-Hids og maaske flere endnu). Det sidste var jo ganske vist noget nyt, og her kan der maaske være Tale om Stræben efter at undgaa at vække Misundelse i noget af de tidligere selvstændige Herreder, men naar Framlev-Gern Herreders Tinghus kom til at ligge, hvor Fæhyrderne fra Toustrup, Skørring, Farre og Roede samlede¹⁾, saa er det i god Overensstemmelse med de gamle Principper ved denne Beliggenhed borte fra alt dyrket Land ved Markskellene og samtidig, som de nye Forhold krævede det, nær ved Skellet mellem Herrederne.

Det er dog ikke saaledes, at der i alle Herreder ses at have været flyttet Tingsteder før 1688. Der er rolige Herreder, hvor man ikke synes at have indladt sig paa slige Omskiftelser, og urolige med gentagne Flytninger. Det viste sig nemlig ofte, at det var saa som saa med Fordelene ved de nye Steder, naar man pietetsløst havde flyttet Tinget med Stokke og med Sten fra dets gennem Aarene hævdede Plads, saa havde det derefter ondt ved at falde varigt til Ro noget Sted, og talrige Kongebreve gaar ud paa at bringe flyttede Herredsting tilbage til deres rette Arilds Sted.

De mange Flytninger og Umuligheden af at gøre alle til Pas fik til sidst Regeringen til at tabe Taalmodigheden, saaledes, at da Lensmanden paa Lundenæs bad om Tilladelse til at flytte Herredstingene i sit Len til bedste for Herredsmændene, svaredes der, (K. B. 1604 11. Februar), at Kongen ikke vilde have dem flyttet fra de Steder, hvor de fra Arilds Tid havde ligget. Dog fik Nabolensmanden paa Bøvling 1608 8. Juni (K. B.) Lov til at flytte Skod-

¹⁾ Aarhus Stifts Aarbog 1918. S. 11.

borg Herreds Ting, men det var til Fjerdingskirken midt i Herredet, hvor Tingbøgerne i Forvejen skulde bevares, og ved hvilken Ting ikke ualmindeligt holdtes andet Steds.¹⁾

Selvom nu ogsaa en Del Tingsteder paa deres Rejse om i Herrederne virkelig er naaet tilbage til deres rette Arilds Sted, og andre muligt aldrig er blevet flyttet derfra, saa bliver Hovedindtrykket af disse Retsplejens Sæder Uro og Omskiftelighed. Hin gamle Herredsfoged, der hævdede, at det var »Praxis i det hele Land, at Tingene flyttes« har saaledes ikke haft helt Uret, selvom samme Fogeds egenmægtige Flytninger af hans eget Herredsting ikke derved blev retfærdiggjorte.²⁾

Om Tingstedernes Indretning og om god Tingskik skal her intet anføres, da disse Forhold bl. a. er behandlede i Samlingernes 4. R. II. S. 309 ff. af Protokolfører Chr. Christensen.

Et ganske anderledes fast Monument fra fjærne Tider er Tingdagen, den bestemte Ugedag, paa hvilken et Ting holdes. Den er af Arilds Tid, og der gives ingen Bestemmelser om, hvorledes den kan forandres. Ændringer er faktisk ogsaa saare sjældne. Før 1688 er i Viborg Stift saaledes intet Herreds Tingdag forandret, i Aalborg Stift næppe heller, medens der for Aalborg og Ribe Stifters Vedkommende kan paavises enkelte Ændringer. Helt uden for al Skik og Orden falder Ribe Købstad, hvor der oprindeligt ligesom i Flensborg var to faste Tingdage om Ugen, Tirsdag og Lørdag, men efter Reformationen holdtes der Ting hver Dag, naar der var noget at foretage,³⁾ et her i Landet enestaaende Forhold. Naar

¹⁾ O. Nielsen: Ny kirkehist. Samlinger III. S. 829 ff.

²⁾ Aarhus Stifts Aarbog 1918. S. 11.

³⁾ Kinch: Ribe I S. 634 & II S. 655.

Tingene i Viborg Stift fordeles efter de Ugedage, paa hvilke de holdtes, faar man følgende Skema:

M.	Rinds, Hornum, Fleskum, Hindborg Herreder. Viborg By.
Ti.	Aars, Hellum, Sønderlyng, Fjends, Nørre Herreder. Ø. Velling Birk.
O.	Løgstør, Visborg, Skern, Højslev, Krabbesholm Birker.
To.	Hindsted, Middelsom, Harre, Slet Herreder. Lindenberg Birk.
F.	Vorde, Asmild, Nørholm, St. Vorde, Ørslevkloster, Spøttrup, Fuur, Læsø, Viffertsholm Birker.
L.	Nørlyng, Gislum, Rødding Herreder. Taanum, Lundø, Nibe, Mov, Fussingø Birker.

Ved første Øjekast er det en ret ligelig Fordeling af Tingene paa Ugens Dage, men ved nærmere Eftersyn viser det sig, at intet Herred i Viborg Stift har holdt Ting paa en Onsdag eller en Fredag. Alle de anførte Onsdagsting er for verdslige Birker, og alle Fredagstingene, undtagen Viffertsholm, er for Birker, som før Reformationen havde omfattet gejstligt Gods.

Undersøger man paa samme Maade Tingdagene for Herrederne i Aalborg Stift, faar man 5 Herreder med Mandag, 4 med Tirsdag, 2 med Torsdag, 3 med Lørdag, men ingen med Onsdag eller Fredag. Naar de Tingdage, der er anførte i Elline Gøjes Jordebog, lægges til Grund uden Hensyn til, om de findes i Bogen oprindeligt eller er oplyste af Udgiveren, faar man for Aarhus Stift, naar Ø. og V. Lisbjærg regnes for et Herred med Tirsdag som Tingdag, 10 Herreder med Mandag, 8 med Tirsdag, 3 med Onsdag, 2 med Torsdag og 4 med Lørdag, og for Ribe Stifts nørrejydske Herreders Vedkommende bliver Resultatet 3 med Mandag, 5 med Tirsdag,

2 med Onsdag, 3 med Torsdag, 9 med Lørdag, og naar Undersøgelsen udstrækkes til alle det daværende Danmarks Herreder, faar man 1 = et Fredagsting, nemlig Strø Herred, hvis Henførelse til denne Dag endda næppe lader sig bevise (jvf. S. R. D.VI. S. 158), og adskillige Onsdagsting.

Det kan saaledes siges at være en fast Regel, at de gamle Herreder i Jylland ikke holdt Ting en Fredag og helst ikke en Onsdag, mens Birkerne ikke tog dette Hensyn. De verdslige og især de yngre af dem gik ikke af Vejen for Onsdag, og de gejstlige ligefrem foretrak Fredag.¹⁾

Da Herredstingenes rette Lagdag er af Arilds Tid, mens Birkerne ihvert Fald er blevet til efter Kristendommens Indførelse, kunde man tro her at staa over for en Ordning af meget høj Ælde med Rod i det nordiske Hedenskab.

I Artiklen: »Dagvælger« i Salmonsens Leksikon 2. Udg. V. S. 425 meddeler Professor Alfr. Lehman, at hos Germaner og Nordboer ansaas Mandag og især Fredag for ulykkelige Dage, medens Feilberg i Ordbog over jydske Almuesmaal anfører Eksempler paa, at Onsdag er en uheldig Dag med Henvisninger baade til nordisk, tysk og fransk Omraade. Thiele: Den danske Almues overtroiske Meninger melder det samme om Fredag (S. 29) og anfører Udtalelser i den Retning ogsaa fra Tyskland, Svejts og Frankrig. Endelig oplyser Grimm: Deutsche Mythologi III 613, 658, 745, at Heksene især drev deres Spil Onsdag og Fredag, og at man de Dage helst skulde undgaa at døbe Børn.

Der er saaledes Vidnesbyrd nok om Troen paa disse Dages uheldsvangre Karakter, men naar alt kommer til alt, saa er de dog snarere præget af Kristendommen end

¹⁾ Gejstlige Fredagsting kendes eksempelvis ogsaa fra Karup, Vorgegaard, Maribo, Roskilde Duebrødre, Dragsholm og Sorø.

af Hedenskabet, og den Omstændighed, at samme Tro ogsaa findes paa romansk Omraade, kunde nok paa Forhaand tyde i den Retning.

De samme Ugedages Anvendelse indenfor baade den katolske og den protestantiske Kirke har nemlig utvivlsomt givet dem deres særlige Præg.

Fordi Kristi Død blev besluttet af hans Fjender og Judas den Forræders Tilbud modtaget en Onsdag, og fordi Korsfæstelsen skete en Fredag, blev Onsdag og Fredag lige fra de tidligste Tider (senest 2. Aarh. e. Kr.) baade i Vestens og Østens Kirker anset for Bods- og Bededage. Paa de Dage nægtede Martyrerne i Fængslerne sig en Drik Vin, og det var hver Kristens Pligt at være paa sin Post (statio) med Gudstjeneste og Faste, og derfor kaldtes de Stationsfastedage.¹⁾

Selvom den Skik at faste om Onsdagen allerede skal have tabt sig med 6. Aarh., mens alene Fredag vedblev at være Fastedag, saa holdt dog Traditionen haardnakket fast ved disse Dage som Bodsage.

Den danske Kirkeordinans af 1539 14. Juni forordnede ganske vist blot, at Menighederne i Byerne foruden Søn- og Helligdage ogsaa kunde samles Onsdag og Fredag, hvor der da skulde prædikes over »Søndages Epistler eller noget saadant, med hvilket man kan formane Folket til sand Pæniten^s,²⁾ mens der ingen tilsvarende Bestemmelser gaves for Landet; men Roskilde Landemode 1558 og 1560 førte dem ogsaa ud paa Landet, thi det var »ganske nytteligt udi disse farlige Tider, at der prædikes en Dag om Ugen, enten om Onsdagen eller Fredagen, paa Landsbyerne«. ³⁾ De ugentlige Bodsdays fortsatte Tilværelse var saaledes i disse Reformationens første Aartier

¹⁾ Wetzer & Welte: Kirchenlexikon 2. Udg. IV. S. 1269—70.

²⁾ Rørdam: Danske Kirkelove I. S. 62.

³⁾ Ny kirkehist. Saml. II. S. 455. 466.

helt afhængig af Sognepræsternes og deres Menigheders fromme Iver, men det blev anderledes, efter at Kristian IV i August 1626 havde lidt sit store tyske Nederlag, og »daglig Forfarenhed udviser, hvorledes Guds retfærdige Vredes Ris Tid efter anden sig udbreder udi alle omliggende Lande med Krig og Blods Udstyrtning, forskrækkelige Sygdomme, Dyrtid og Landenød og udi andre adskillige Maade og alle Vegne endogsaa hos næste Naboer tiltager og formeres.«

Da Krigen og dens ligesaa frygtelige Følge nærmede sig Landegrænsen, vakt Kirkens gamle Stationsfastedage til nyt Liv ved Forordningen af 1626 25. September (C. C. D.). Nu blev de dog saaledes fordelte, at der i Byerne skulde prædikes Bod og Bedring om Fredagen og paa Landet om Onsdagen. Før denne Gudstjeneste var overstaaet, maatte der ej gives Mad eller Drikke »til fuld Maaltid, fast mindre nogen Slags Drik til nogen udtappes« (§ 7), saa det altid madkære danske Folk saa sig her atter stillet over for et virkeligt Fastepaabud.

Hvad der saaledes blev forordnet i Krigens bitre Aar, fik yderligere Levetid ved Forordningen af 1631 9. Februar (C. C. D.) og Recessen af 1643 27. Februar I. I § 33 (C. C. D.), idet disse Dage nu blev de ordinære Bededage, dog uden Faste, men med skrappe Formaninger om paa dem at afskaffe alt umaadeligt Fyllder. Gejstligheden fandt nemlig ikke den rette Iver i Menighedernes Forhold til Bededagene, men idel Løstgængighed og Forsømmelse.¹⁾ Fra Recessen gik disse Bestemmelser i Hovedsagen over i Danske Lov (2 IV § 5), og saa kunde der endda yderligere, naar Tidernes Ondskab krævede det, forordnes ekstraordinære Bededage med strengeste Observans.

¹⁾ jvf. Secher & Støchel: Forarbejderne t. Kr. V.s D. Lov I. S. 20.

Naar Onsdag og Fredag saaledes i den hele Kristenhed fra de tidligste Tider har været Pønitensedage, hvor man var paa Vagt mod de onde Magter, som paa dem maatte formodes at røre sig særligt kraftigt, faldt det af sig selv, at man de Dage heller intet glædeligt foretog sig, og derfra er Springet ikke langt til den Anskuelse, at disse Dage fremfor Ugens andre Dage var ulykkelige.

Nu er det med Hensyn til Valget af Tingdage et Spørgsmaal, om de omtalte Dage er bleven undgaaede paa Grund af dens Vanry som Ulykkesdage eller paa Grund af deres kirkelige Anvendelse.

Sandsynligvis har det kirkelige Hensyn været afgørende, idet Kirkerne disse Dage samlede saa mange af deres Menighed om sig, at det vanskeligt lod sig gøre samtidig at holde Ting for et helt Herred. Naar Birkerne ikke tog slige Hensyn, ligger det sikkert deri, at deres Omraade sjældent omfattede mere end et Sogn, og da Tinget ofte holdtes ved Kirkegaarden, var der intet til Hinder for samme Dag at samle Beboerne baade til Gudstjeneste og til Ting. Tværtimod kunde Dommeren, de stridende Parter og Tinggæsterne maaske komme paa bedre Tanker ved Messen i Kirken, inden Retten sattes der udenfor, hvilket Kristjern II ogsaa havde Blik for i sin Lov for Landet.¹⁾

Endelig var det praktisk for Birkets Beboere saaledes at kunne forene Rettergang med Kirkegang, og Birkefogden behøvede saa ikke at frygte for, at Forsamlingen skulde blive saa liden, at intet lovligt Ting kunde holdes.

Onsdag var dog i Katolicismens Dage ikke saa kirkeligt præget som Fredag, og navnlig paa Øerne var der mange Herreder, som brugte den til Tingdag. Naar Jyderne var mere tilbageholdende, kan det maaske ogsaa skyldes den Omstændighed, at adskillige Sysselsting ses

¹⁾ jvf. Danske Samlinger IV. S. 354—55.

at være blevet holdt om Onsdagen (Vend, Thy, Hard, Vard og Løver Syssel), og paa den Dag holdt intet af Herrederne i disse Sysler Ting, men rimeligere er det dog at antage, at Onsdag er blevet anvendt i disse Sysler, fordi denne Ugedag var ledig, og de vistnok yngre Syssels-ting saaledes undgik at kollidere med de gamle Herredstingdage.

Systematisk undgik Herreder og Sysler iøvrigt ikke hinandens Tingdage, saaledes havde baade Jelling Syssel og det derunder liggende Nørvang Herred Tingdag om Tirsdagen, og til Landstingsdagen blev der i hvert Fald ikke taget mindste Hensyn i ældre Tid.

Resultatet bliver altsaa, at skønt Herredernes Tingdage staa som faste Monumenter fra fjærne Tider, saa er deres Fordeling paa Ugedagene dog præget af kirkelige Hensyn saa langt tilbage, som vi mægter at følge dem.

I Modsætning til den strenge Konservatisme, der for-
dum raadede, var det i 16. og 17. Aarh. ikke helt ualmindeligt, at Tingdage blev ændrede af Kongen.

Grunden var som oftest den, at naar flere Herreder under samme Len havde fælles Tingdag, faldt det Lensmanden og hans Ridefoged vanskeligt i paakommende Tilfælde at varetage Kronens Tarv samtidigt ved disse Ting.

Saaledes blev Vor Herreds Tingdag ved aabent Brev af 1593 7. Juni (C. C. D.) af Hensyn til Lensmanden paa Skanderborg ændret fra Tirsdag til Onsdag, og ved aabent Brev af 1606 19. Marts (C. C. D.) forandredes Tingdagene i Kalø Lens Herreder radikalt, for at Lensmanden kunde blive fri for at holde to Ridefogder, hvilket ellers var nødvendigt, fordi flere Herreder havde Ting samme Dag. Nu fik Ø. Lisbjærg Herred Onsdag i Stedet for Tirsdag, Nørre Dyrs Torsdag i Stedet for Mandag og Mols Lør-

dag i Stedet for Onsdag, mens Sønderhald og Sønder Dyrs beholdt deres gamle Tingdage, Mandag og Tirsdag. Fremtidig var altsaa Lenets Herredsting fordelt paa alle Ugens graa Dage undtagen Fredag. Denne Ugedag blev derimod anvendt, da den unge Enevælde i 1661 ændrede Tingdagene i Koldinghus Len, for at Repræsentanten for den nye Tids Skatteteknik, Konsumtionsforvalteren, »be-
kvemmeligen i Lenet kan rejse fra et Ting til det andet.«¹⁾

Desværre var der i Lenet 8 Herreder og Jelling Birk, saa at Idealet, hvert Herred sin Tingdag, var uopnaaeligt. Derfor fik Elbo og Holman Herreder Mandag, Brusk og Jerlev Herreder Onsdag, Tørrild Herred og Jelling Birk Lørdag, mens Nørvang Herred blev ene om Tirsdag, Anst Herred om Torsdag, og det mindste af dem alle, Slavs Herred, fik Fredag. Efter denne Forandring havde kun Jerlev, Anst og Tørrild Herreder deres gamle Tingdage i Behold.

Endog Landstingsdagene blev ændrede. 1635 31. Marts (C. C. D.) forordnede Kristian IV, at alle Landsting over alt i Danmark skulde holdes om Onsdagen, og denne Bestemmelse gav atter Anledning til, at en Del Ting i Fyn og Skaane omlagdes fra Onsdag til andre Dage, men noget tilsvarende skete ikke i Jylland, hvor for det første meget faa Ting holdtes Onsdag, og hvor iøvrigt de større Afstande umuliggjorde et hvert Hensyn til Landstingsdagen, da en Rejse til Viborg fra fjernere Egne dog maatte kræve flere Dage.

Vor Herreds Tingdag blev dog senere (C. C. D. 1650 1. April) Fredag i Stedet for Onsdag. Denne Ændring foretoges ikke af Hensyn til Landstinget, men fordi Bededagen paa Landet var Onsdag, og Kirkegang og Guds-tjeneste forsømtes til Fordel for Tinget, naar de faldt

¹⁾ Elbo Herreds Tingbog 1661 22. April fol. 28.

paa samme Ugedag, hvorfor Herredsmændene havde bedt om at maatte holde Ting om Fredagen i Stedet for.

Den Antagelse, at den romerske Kirkes gamle Stationsfastedage har paavirket Tingenes Fordeling paa Ugens Dage, bestyrkes saaledes ved, at de samme Dage efter Reformationen kunde gøre sig gældende paa samme Maade.

I Følge Eriks sjællandske Lov hørte til ret Ting foruden Stedet og Timen ogsaa Folket.

Meget Folk behøvede der dog ikke at være til Stede, saasom Jydske Lov (I 38) hævder, at syv Mænd var nok til at holde Ting og udstede Tingsvidne. Mens det vilde blive for vidtløftigt at give sig af med hele det tingsøgende Folk, turde dog en lille Udredning af Herredsfogdernes Forhold før 1688 ikke være uoverkommelig.

Jydske Lov kender slet ikke Herredsfogder. De forskellige Slags Nævninger og Sandemændene udtalte sig om de faktiske Forhold, mens Tingmændene selv var Domsmagtens rette Indehavere.¹⁾

Senere fremtræder Herredsfogderne som udnævnte af Lensmanden over vedkommende Herred, og det er derfor sikkert med Rette antaget, at Herredsfogedembedet har udviklet sig som en særlig Funktion af Lensmandens eller den kongelige Ombudsmands Virksomhed.²⁾

Denne skulde jo varetage Kronens Interesser bl. a. oppebære de Bøder, der tilfaldt Kongen. Han maatte derfor nødvendigvis have Indseende med, hvad der foregik paa Tinge, og paase, at der intet skete mod Loven. Derimod havde han intet med Domsmagten at skaffe, thi i Erik Glippings Haandfæstning hedder det: »Item officiales nostri non debent citare aliquem, nisi ad justa placita, nec

¹⁾ Matzen: Retshistorie, Proces. S. 9.

²⁾ smst. S. 19 og Offentlig Ret I. S. 149.

coram se¹⁾), hvilket en meget gammel Oversættelse gengiver saaledes: »Item forbythær wi amæntsmæn at stæfnæ noghær for seg siælf, æn willæ the noghær stæfnæ, tha skulæ the stæfnæ then til theræ rethæ thing.«²⁾ Da Tilsynet med Herredstingene naturligvis ikke altid kunde bestrides af vedkommende Ombudsmand selv, har han maattet beskikke en Fuldmægtig. Allerede i Kristoffer II's Haandfæstning (1320 25. Januar) er han i Valget til denne Post indskrænket til at tage mellem Herredets Bønder (Item vt advocatus vndecumque oriundus bundonem illius hærreth suum substituat officialem).³⁾ I den sønderjydske Valdemars Haandfæstning (1326 7. Juni) stilles der yderligere den Fordring, at den beskikkede Bonde skal have tilstrækkeligt Gods til at bøde af, naar han forser sig,⁴⁾ hvilket tyder paa, at Stillingen nu begynder at blive ansvarsfuld. Dog tillader Olufs Haandfæstning (1376 3. Maj) Lensmanden at gøre en Bryde (villicus autenticus) til Foged,⁵⁾ egentlige Fæstebønder brugtes derimod ikke, før Forskellen mellem jordegne og Kronbønder ganske var bortfalden.

Til en Begyndelse var Fogderne altsaa ikke Dommere, men Lensmandens eller Kronens Repræsentanter paa Herredstingene. Da de var blevet Dommere, overtog Ridefogderne paa de kongelige Slotte og de for hvert Herred ansatte Delefogder deres oprindelige Hverv. Paa sønderjydske Omraade bevaredes en Levning af den gamle Ordning langt op i Tiden, idet der i Herrederne under Haderslevhus først ved Kongebrev af 1584 16. April (K. B.) indsattes Delefogder, mens Herredsfogderne hidtil havde

¹⁾ Geh. Ark. Aarsberetning II. S. 6.

²⁾ Smst. S. 8.

³⁾ Smst. S. 11.

⁴⁾ Smst. S. 14.

⁵⁾ Smst. S. 24.

ført Kongens Sager og faaet andre beskikket i Dommers Sted, saalænge de selv varetog Kronens snævre Interesser.

En fuldstændig Udredning af Herredsfogedbestillingens Opstaaen og Udvikling til c. 1500 er iøvrigt givet af Dr. William Christensen i hans Værk: Dansk Statsforvaltning i det 15. Århundrede, hvorfor der her kun skal mindes om, at Herredsfogderne viser sig i fast Besiddelse af Dommersædet, da Kristian I udstedte sin Forordning af 1466 for Nørrejylland, thi der hedder det: »Fogder de skulle med vor Villie ej andet gøre end sige Dom og holde Ting retfærdig.«¹⁾

Denne Bestemmelse er naturligvis Resultat af en lang forudgaaende Udvikling. Som Bonde af Herredet har den kongelige Ombudsmands Stedfortræder haft samme Ret som andre Herredsmænd til at gøre sin Mening gældende paa Tinget, men hans Stilling har givet ham større Myndighed, og hans stadige Nærværelse ved Retten har øget hans juridiske Indsigt. I højere Grad end de fleste andre i Herredet har han vidst Besked med alle foregaaede Retshandler, og hans Udtalelse, naar Dom skulde fældes, har været saa tungtvejende, at han fremfor nogen anden i Forsamlingen blev Dommeren.

Helt uden Medbejlere har Fogden dog ikke været, inden han naaede saa vidt. De 8 Sandemænd, der var udnævnte paa Livstid ved kongeligt Brev, indtog efter Loven en ganske anderledes sikker Stilling i Retsplejen. De skulde sværge om Markskel paa Aastederne, om Saar paa Herredstinget og om Manddrab, Hærværk, Kvinde-tægt og Voldførsel paa Landstinget, og da Herredsfogderne senere opnaaede Frihed for Landgilde, Ægt og Arbejde af dens Gaarde, fik Sandemændene i stor Udstrækning

¹⁾ Geh. Ark. Aarsberetning V. S. 68.

samme Friheder;¹⁾ men alligevel sejrede i det lange Løb Enkeltmanden over Kollegiet. Kristjern II's Love tilsigtede en Indskrænkning i Nævningernes Anvendelse²⁾, og Frederik I's Haandfæstning (1523 3. August) bestemmer om Sandemænd, at de ikke skulle sværge om Ejendom efter denne Dag, men om Herreds- og Markskel³⁾, hvilken Bestemmelse genfindes i de følgende Haandfæstninger. Kongemagtens Vækst, Bøndernes stadigt uslere Kaar og Herredstingenes aftagende Anseelse begunstigede ikke Menigheds Deltagelse i Retsplejen. Med Kristian V's Danske Lov blev Herredsfogden den kongelige Embedsmand, der nu selv udnævnte de 8 Sandemænd blandt Herredets lovfaste bosatte Dannemænd (Danske Lov I 16. 1.). Der- efter svandt deres Betydning yderligere, og i Løbet af de følgende 100 Aar gik deres Anvendelse helt af Brug.

Det Forhold, at Herredstingene mere og mere blot blev Bondeting, gjorde det saaledes lettere for selv lidet imponerende Herredsfogder at brede sig i Dommersædet. De gamle Tingsvidner fortæller om en broget Samling af Folk af alle Stænder om Herredets Ting,⁴⁾ og da kunde endog Adelsmænd være Herredsfogder, men i 17. Aarh. er det en sikker Ting, at Herredsfogden er Bonde, og Kredsen, der samles om ham, saa godt som udelukkende af samme Stand. Adel og Gejstlighed kommer sjældent personlig til Stede, men sender deres »visse Bud« og Fuldmægtig. De bondefødte Herredsfogder kunde endda have svært nok ved at hævde Dommersædets Uafhængighed overfor storættede Adelsmænd, rige paa Magt og

¹⁾ Aarhus Stifts Aarbog 1918. S. 89.

²⁾ Matzen: Proces. S. 89.

³⁾ Geh. Ark. Aarsberetn. II. S. 75, 88, 100, 108, 117.

⁴⁾ jvf. Will. Christensen: Danmarks Statsforvaltning. S. 251 og Testrup Relation om Tingene. S. 9

Gods,¹⁾ og saalænge Adelsfolk endnu personlig kom til Tings, foer de ikke altid med Lempe der. Saaledes overfaldt Ulfeldt Kristoffersen og Hans Oldeland Herredsfogden i Bjerger Herred paa Fyen: »Han skulde fange Skam udi det gamle Hoved han havde,« og en Bøsse var knaldet af for dem paa selve Tinget. Der blev dog ikke taget blidt paa de to Brushoveder, thi ved Rigsraadets Dom af 1580 1. Juli²⁾ dømtes de i Kongens Naade og Unaade, fordi Overfaldet paa Herredsfogden i Dommersædet var en Fornærmelse mod Kongens Majestæt, da Herredsfogden var Dommer paa kongelig Majestæts Vegne.

Trods saadan lejlighedsvis Optræden ansaas Herredstinget dog efterhaanden ikke for noget passende Sted for Standspersoner. Dette fremgaar tydeligt af en foreslaaet Bestemmelse i »Første Projekt til en Lovbog 1669—72,«³⁾ som lyder:

»Dersom nogen fornemme Folk, Adel eller andre, som ikke plejer at søge Ting, eller fornemme Kvindespersoner eller de, som ligge paa deres Sygeseng og have lovlig Forfald, kræves til at vidne, da skulle de hjemme ved Ed i tvende lovfaste Mænds Paahør aflægge deres Vidne.« —

Om Herredsfogdernes Lønningsmaade foreligger der intet fra de ældre Tider, fordi de ingen Løn fik. Bestillingen var en Byrde, der kunde paalægges en af Herredets mest velstillede og ansete Bønder. Herredsfogden skulde jo være vederhæftig, og en, der intet besad, kunde ej bruges. Herredsfogden i Hammerum Herred kunde saaledes afsættes i Henhold til et Kongebrev af 1588 19. Februar (K. B.), fordi han kun havde lidet at stille som Sikkerhed og boede saa godt som i et Gadehus.

¹⁾ jvf. A. Heise: Jydske Samlinger I II. S. 340.

²⁾ Kolderup Rosenvinge: Gamle Domme III. S. 328 ff.

³⁾ Secher & Støchel: I. S. 427.

Da Velstand var blevet sjælden blandt Bønder i Nedgangsaaene efter Klemensfejden, blev det en Regeringsopgave at holde Rettens Betjente paa Fode, saa at de stadigt med Føje kunde betegnes som vederhæftige. Saa lidet systematisk som Datidens Styresæt var, kunde der naturligvis ikke tænkes indført en ensartet Lønningsmaade; men Herredsfogderne jamrede, og paa forskellig Vis søgte Kronen da at skaffe dem økonomisk Rygstød.

I første Halvdel af 16. Aarh. fik saaledes en Del Herredsfogder i Jylland Broer i Forpagtning, saaledes at de skulde oppebære Indkomsterne (Brokornet) mod at holde Broen vedlige,¹⁾ hvilket Forhold ogsaa kan træffes senere. Herredsfogden i Sønder Dyrs Herred fik saaledes 1602 4. Maj (K. B.) Grenaa Bro i Forpagtning, og hans Kollega i Jerslev Herred havde i 1629 Jerslev Bro i Fæste.²⁾

Da Bispetienderne efter Reformationen var blevet Kongens og anvendtes til saare mange forskellige Ting, kunde det ogsaa hænde sig, at Herredsfogder fik en lille Andel i Byttet ved at faa Kongekorntienden af et Sogn i Herredet, hyppigt af det, hvori de boede, i Fæste mod en ringe Atgift eller for intet. Herpaa haves mindst en halv Snes Eksempler fra Jylland i Tiden 1563—1609.³⁾

Mindre yndet af Kronen var den Udvej at skaffe en og anden Herredsfoged noget Vederlag for hans Bestilling ved at levere Korn direkte fra Loftet paa det kongelige Slot, under hvilket hans Herred hørte, men den nys beskikkede Foged i Eld Herred fik dog aarlig $\frac{1}{2}$ Læst

1) Frederik I's danske Registranter 1523 15. December, 1533 4. Januar. Danske Kancelliregistranter 1537 3. Maj, 1548 24. Januar, 1548 4. Oktober.

2) Klitgaard: Kjerulfske Studier. S. 48.

3) K. B. 1563 27. December, 1573 2. Januar, 1583 18. Januar, 1587 17. Februar, 1591 25. og 30. Juni 1600 29. August, 1604 26. Juni, 1608 22. April, 1609 23. Marts.

Korn af Loftet paa Koldinghus, indtil han blev forsørget paa anden Maade (K. B. Aab. Br. 1594 2. Marts), og ifølge Missive af 1595 26. Februar skulde Herredsfogden paa Samsø aarlig have 1 $\mathbb{W}$ Korn af Loftet paa Kallundborg, hvilket Kongen havde bevilget ham for hans Bestilling. Derimod var det navnlig paa Sjælland ikke ualmindeligt, at Kornet skaffedes til Veje ved, at det paa lagdes hver Kronens Bonde i Herredet aarlig at yde Fogden 1 Skp. Korn.¹⁾

Da Herredsfogderne almindeligvis sad paa Gaarde enten som Ejere eller som Kronens Fæstere, var disse Gaarde dog det naturlige Udgangspunkt for en Forbedring af deres Kaar, idet de helt eller delvis fritoges for de Byrder, der paahvilede disse Brug.

Begyndelsen er beskeden nok. 1525 14. Maj²⁾ fik Fogden i Holmans Herred Livsbrev for sig samt Hustru og Børn paa sin Gaard i Pjedsted m. m. og Frihed for al kongelig Tynge mod at give $4\frac{1}{2}$ Mk. aarlig til Kolding, og »vor Herredsfoged« i Nørre Horne Herred fik 1528 3. August Livsbrev for sig og Arvinger til evig Tid paa et Par Gaarde mod sædvanlig Tynge til Kronen dog med Fradrag af 1 Mk. Gæsteri.³⁾ Efter Klemensfejden fik ogsaa en Del Herredsfogder, der kunde bevise deres Uskyldighed, bevilget de samme Vilkaar for deres Gaarde som før Fejdetiden⁴⁾, men i disse Tilfælde turde det dog være rettest blot at se kongelige Benaadninger, som blandt andre ogsaa er blevet Herredsfogder til Del. Muligt har det Livsbrev, Smørum Herredsfoged 1547 16.

¹⁾ K. B. 1564 26 Marts, 1599 2., 15. og 29. Oktober, 1600 18. Oktober, 1603 20. Juli, 1614 18. December, 1615 4. Marts.

²⁾ Frederik I's Danske Registranter. S. 67.

³⁾ Frederik I's Danske Registranter. S. 174.

⁴⁾ Danske Kancelliregistranter 1542 12. November. S. 248, 1542 1. December. S. 253 og 1543 8. Marts. S. 264.

December¹⁾ fik paa at bruge sin Krongaard kvit og frit, samme Karakter, men da Herredsfogden i Ods Herred 1566 31. Juli (K. B.) fik Frihed for Afgift af den Krongaard, han boede paa, saalænge han var Indehaver af Bestillingen, kan der ikke være Tvivl om, at nu var det Herredsfogden som saadan, der skulde lønnes. Som en af de første Jyder opnaaede (1567 1. Juli K. B.) Peder Jude i Hellum Herred Frihed for Afgift af sin Gaard, saalænge han var Herredsfoged. Ifølge Kancelliets Brevbøger skulde man endda tro, han var den første Jyde, men Aalborghus Lens Jordebog 1562 viser, at Herredsfoged Anders Kjærulf i Kær Herred allerede da havde en Gaard kvit og frit, saalænge han var Herredsfoged,²⁾ saa det er muligr, at der ogsaa er andre lidt ældre Fritagelser, hvis Hjemler ikke findes i Brevbøgerne. Disse viser dog, at Bevægelsen først begyndte at tage Fart i sidste Fjerdedel af 16. Aarhundrede. Før den Tid er der kun enkelte Fritagelser, saaledes fik 1572 21. Marts Fogden i Tørrild Herred Frihed for Afgift af sin Gaard, og 9. Juli s. Aar blev Herredsfogden i Fleskum Herred fritaget for Landgilde, Ægt og Arbejde af sin Gaard, saalænge han blev i Bestillingen.

Denne Fritagelse for Landgilde, Ægt og Arbejde blev det Maal, de fleste Herredsfogder stræbte efter og tildels ogsaa naaede i de følgende Aar. 1575 2. Januar fik som første Skridt alle Herredsfogderne i Dronningborg Len Frihed for den halve Landgilde af deres Gaard. 10 Aar senere henvendte de sig til Kongen selv og fik (1585 13. December) fuldstændig Fritagelse for al Landgilde. 11. Juli 1585 opnaaede alle Herreds- og Delefogder under Aalborghus Len Frihed for Landgilde og Tynge af deres

¹⁾ Danske Kancelliregistranter. S. 369.

²⁾ Klitgaard: Kjærulfske Studier. S. 17.

Gaarde og Boliger, for at de med større Flid kunde passe deres Embeder.

Disse Fritagelser betød en Afgang i Lenenes Indkomster og kunde berede Vanskeligheder, naar Regnskabet aflagdes. I Riberhus Len havde saaledes Herreds- og Delefogder paa et eller andet Tidspunkt opnaaet den sædvanlige Frihed for Landgilde, men Rentemesteren vidste intet derom og havde regnet Lensmanden dette Beløb til Mangel, hvorfor han 1590 2. November (K. B.) fik Ordre til at lade det blive, som det af Arilds Tid havde været, og afkorte Fogdernes Landgilde i Lenets Afgift. Her som ofte andet Steds i Datiden er Arilds Tid sikkert et med liden Ret anvendt Udtryk, da disse Fritagelser ellers er af nyere Dato og rimeligvis ogsaa har været det her, siden Rentemesteren havde ment sig berettiget til denne Regnskabsanmærkning.

Trods den Afgang i Kronens Indkomster, denne Reform betød, udstedtes der i Aarene før og efter 1600 Masser af Frihedsbreve for Landgilde, Ægt og Arbejde af de Ejendomme, Herredsfogderne beboede, snart gældende for hele Len og snart for enkelte Herreder.¹⁾ Resultatet af disse Benaadninger blev naturligvis, at det kort efter ansaas for enhver Herredsfogeds lovlige Rettighed at besidde sin Gaard paa disse Vilkaar. Herom vidner allerede Forordningen af 1617 28. Juni (C. C. D.), som blev udstedt, fordi der havde indsneget sig den Misbrug, at nogle Herredsfogder havde taget Ophold i Købstæder og der nærret sig ved Ølsalg, mens andre bestred tvende Herreder paa een Gang, hvilket altsammen, bortset fra Ølsalget, nøje svarer til den nuværende Tingenes Tilstand. Denne Uskikkelighed behagede imidlertid ikke Kristian IV, der forordnede, »at ethvert vores Herred og

¹⁾ se Registrerne til Kancelliets Brevbøger.

og Birk skal herefter nyde og beholde sin egen Foged hos sig bosiddendes, og skal vore Embedsmænd være tilforpligt at udvise til de Herredsfogder, som nu bor udi Købstæderne og ingen Gaarde have, de Gaarde, som af Arilds Tid dertil haver været perpetueret og lagt, med de Friheder, som sædvanligt været haver, og de tilforn haft haver, os og Kronen til ringeste Skade, muligt er.«

Efter denne Forordnings Ordlyd skulde man tro, at der i hvert Herred fandtes en særlig Fogedgaard med bestemte Friheder, men saaledes forholdt det sig faktisk ikke, selvom man nok for nogle Herredes Vedkommende kan se, at flere Herredsfogder efter hinanden har beboet samme Gaard.¹⁾

Recessen 1643 27. Februar (II 6. 19.) er i bedre Overensstemmelse med den hidtil foreliggende Ordning, idet den forpligter Lensmændene til at udvise Herredsfogderne en Gaard i Herredet med den sædvanlige Frihed. Denne Bestemmelse synes dog ikke at være blevet gennemført over alt, thi Forordningen af 1649 9. September (C. C. D.) om Brevpenge og Skriverløn gaar ud fra, at der endnu var Herredsfogder, som ikke havde Frigaarde, og bestemmer, at de saa til Gengæld skulde have Ret til at oppebære 20 Sk. for hver Dom, de afsagde, mens de, som havde nogen vis god Indkomst for deres Dommerbestilling, skulde betjene Retten uden videre Betaling.

Hvad enten Herredsfogderne lønnedes paa den ene eller den anden Maade, var deres Kaar dog smaa, og da Enevælden begyndte paa Retsreformerne, maatte den ogsaa af Hensyn til disse se at faa sat Dommerne bedre paa Fode. Danske Lov af 1683 15. April byder derfor, at alle Herredsfogder for deres Bestilling skal nyde en Gaard

¹⁾ F. Eks. Smollerupgaard i Fjends Herred 1577 - 1627 (Skivebogen 1916. S. 90-91).

paa omtrent 10 Tdr. Hartkorn kvit og fri for Landgilde, Ægt og Arbejde (I 5. 18.) og desuden Sportler for Domme og andre Forretninger (I 25. 10—11.). Det var allerede et Fremskridt, men saalænge Embederne var saa smaa, kunde Pengeindkomsterne dog ikke løbe synderligt op for den enkelte. Af afgørende Betydning var derfor den radikale Reduktion af Retsbetjentenes Tal, der opnaaedes ved den store Sammenlægning af Herreder og Birker, som forordnedes 1688 13. Marts for Jyllands Vedkommende, og som blev bestemmende for Jurisdiktionskredsene der lige til den Omlægning, den nu forestaaende Retsreform bevirker. De Rettens Betjente, der ikke kaseredes, skulde i Henhold til en Forordning af samme Dato for deres Bestilling have 1 Skp. Korn af hver Helgaard i Jurisdiktionen og desuden Forseglingss- og Skriverpenge. Lønningsmaaden blev saaledes ens for alle Herredsfogder, og Lønnen omfattede nu alle de Fordele, der før som Regel kun enkeltvis var blevet Fogderne til Del; thi skønt Frigaardene ikke nævnes i denne Forordning beholdt de dem fremdeles. Efter den ny Matrikel af 1688 var Hartkornet dog kun 8 Tdr., og hvis ingen saadan Gaard kunde skaffes, skulde de i Stedet have 30 Rdlr. aarlig af Amtstuerne.

Til Trods for alle Eftertidens Klager over Dommernes usle Kaar har denne Lønningsreform utvivlsomt betydet en meget anselig Forbedring af deres Indtægter, og efterhaanden har den tillige bidraget til at højne Standen i alle Henseender.

Af væsentlig Betydning var det ogsaa, at Enevælden helt brød med det gamle Princip, at Herredsfogden skulde fremgaa af Herredsmændenes Kreds, hvilket i Tidernes Løb havde medført stigende Vanskeligheder. Saaledes havde der i 1593 været »stor Brøst og Mangel« paa Herredsfogder, Skrivere, Sandemænd og Nævninger i Revs

og Hillerslev Herreder,¹⁾ og 1597 29. April (K. B.) beordredes Christen Munk, der var forlenet med Skarpenbergs Gods paa Mors, til at sende Lensmanden paa Hald en Kronens Bonde, som kunde ansættes som Herredsfoged i Fjends Herred, hvor der ingen brugelige Æmner fandtes. Da dette Kongebrev imidlertid synes at gaa ud fra, at Fjends Herred ligger paa Mors, er det dog muligt, at der ved dette ikke er tilsigtet noget Brud paa Institutionens Grundprincip.

I lige Maade voldte det Vanskeligheder, at Herredsfogderne skulde være jordegne eller Kronens Bønder. I større Herreder med meget Krongods, hvoraf der let kunde skaffes en god Gaard til Fogden, var det nemt nok, og der kunde ogsaa deres Kaar være gode. I Kær og Jerslev Herreder, hvor Medlemmer af den kjærulfske Æt hyppigt var Herredsfogder, synes de at have været baade velstaaende og ansete²⁾ ligesom ogsaa andet Steds, men i Herreder, hvor adelige Hovedgaarde og deres Gods dominerede, blev Forholdene anderledes. Slige Steder var der saalidt Krongods tilovers, at det blev svært at finde vederhæftige Dannemænd blandt de faa Kronbønder, der stod til Raadighed, eller skaffe andre, som udnævntes, fri Gaarde af Kronens. Det store Bortsalg af Krongods efter 1660 forrykkede endelig sine Steder helt den gamle Retsplejes oprindelige Basis, Herredets vederhæftige Selvejere og Kronbønder. Herredsfogdernes Kvalitet blev derfor stadig ringere og deres Kaar elendige, saaledes som Jeppe Aakjær med drastisk Lune har skildret dem i Sallinglands smaa Herreder.³⁾

Endog Fæstebønder under adeligt Gods kunde nu

¹⁾ C. C. D. 1593 26. Juni Nr. 618.

²⁾ Klitgaard: Kjærulfske Studier. S. 4.

³⁾ Skivebogen 1917.

være Herredsfogder.¹⁾ Til den Yderlighed er man dog rimeligvis først naaet efter Enevældens Indførelse, da alle Embedsmænd fra de højeste til de laveste ifølge Kongelovens § 4 skulde isættes og afsættes af Kongen efter hans fri Villie og Tykke. For Kongemagten kendtes altsaa nu ikke mere nogen Begrænsning med Hensyn til den Kreds, hvoraf Herredsfogder kunde tages. Amtmændene, der traadte i Lensmændenes Sted, havde derfor fremtidig blot at indberette, naar en Herredsfoged eller -Skriver i deres Amt afgik ved Døden »til videre allernaadigst Disposition«. ²⁾ De af Lensmænd udnævnte Herredsfogder beholdt vel ogsaa efter 1660 deres Embeder, men maatte dog i de nærmest følgende Aar se at faa kongelig Konfirmation paa deres Bestilling.³⁾

Ved Regeringsforandringen havde Kongemagten saaledes for Alvor faaet Haand i Hanke med Herredsfogdernes Udnævnelse. Dog kunde den før 1660 til Tider gøre Lensmændenes Udnævnelsesret ret illusorisk ved at bestemme, hvem af Herredets Bønder en Lensmand havde at forordne til Herredsfoged.⁴⁾

Visse Bestemmelser i Haandfæstningerne kunde endog tyde paa fordums endnu kraftigere Indgriben fra Kongemagtens Side, idet Kristjern II's og Frederik I's Haandfæstninger hævder, at gode Mænd, som har Len paa Tjeneste eller i Pant, selv skal sætte dem Herredsfogder og Skrivere, og at Kongen ikke maatte give disse Breve paa lang eller stakket Tid paa deres Fogedi eller Skriveri.⁵⁾ I Kristian III's Haandfæstning findes dog ikke denne sidste

¹⁾ Skivebogen 1917. S. 31.

²⁾ Den ældre Instruks 1683 4. December (Geh. Ark. Aarsberetn. II. S. 277.)

³⁾ Viborg Landsarkivs Fortegnelse over Retsbetjente 1660—1848.

⁴⁾ K. B. 1605 26. Februar. S. 252—53.

⁵⁾ Geh. Ark. Aarsberetn. II. S. 59, 73.

Bestemmelse, og de følgende Kongers Haandfæstninger medtager heller ikke det første Led.¹⁾

Modsatningsvis maatte man heraf slutte, at Kongen tidligere i Afgifts- og Regnskabslen havde Ret til at indsatte Retsbetjentene, men denne Slutning synes ikke at bekræftes af de faktiske Forhold, saa at Sandsynligheden taler for, at disse Bestemmelser blot er indsatte for at sikre Pantelensmanden den fulde Dispositionsret over Lenet og over de Vilkaar, paa hvilke Bestillinger inden for det gaves. De Friheder og Lettelser, Kongen tilstod Herredsfogderne, kunde jo, som vi have set, formindske Lenets Indkomster, og der kunde for de Lensmænd, som ikke var Indehavere af Regnskabslen saaledes være Anledning til at se med ublide Øjne paa disse Indgreb, thi fra Kronen og ikke fra Lensmændene kom Forbedringerne i Herredsfogdernes Kaar, og den støttede den Udvikling, som gjorde dem fra Ombudsmændenes Fuldmægtige til Kronens og Rettens Betjente, saavidt deres Magt og Evner tillod.

I sidstnævnte Retning stilledes der nemlig saare beskeden Fordringer. Saaledes var man endnu i 1610 ikke naaet videre end, at en Herredsfoged, som bekendte, at han hverken kunde læse eller skrive, dog ikke blev befunden uegnet til at beklæde Dommersædet.²⁾ Til Skrivning og Læsning havde han jo Herredsskriveren ved sin Side, hvilken Medhjælper blev uundværlig ved Tingene, da den Dronningborgske Reces af 1551 i Art. 3 beordrede, at der skulde føres Tingbøger.

Ligesom Fogden udnævntes Skriveren af Lensmanden, og han kom efterhaanden til at oppebære lignende Vederlag for sin Tjeneste, kun endnu beskednere end Fogdens.

¹⁾ Geh. Ark. Aarsberetn. II. S. 87 jvf. S. 99, 107, 116.

²⁾ Kolderup-Rosenvinge: Gamle danske Domme I. S. 199 ff.

De private Birkers Retsbetjente var oftest Fæstebønder paa deres Husbonds Gods og prisgivne de Kaar, han vilde unde dem. De Privilegier, der blev Kronens Retsbetjente til Del, gavnede derfor ikke disse Birkefogder og -Skrivere. Enevældens Indførelse og senere Danske Love ændrede intet heri, da Enevoldskongerne lod det gamle private Tjenesteforhold for disse Retsplejens Udøvere bestaa og blot krævede, at deres Bestallingsbreve skulde indsendes til kongelig Konfirmation, hvilket Krav Birkeherrerne endda ofte undlod at tage Hensyn til.

Saa lidet fuldkomment Retten end plejedes af de Fogder og Skrivere, som før 1688 administrerede Tinget, har de dog som oftest trofast virket i deres Kald. Beviserne herfor er de lange Rækker af Tingbøger, som for adskillige Herreder og Birker endnu er i Behold paa Landsarkivernes Reoler. Smaa lette Kvartbind er det, hyppigst et for hvert Aar, med tæt beskrevne Sider. Der vinder beskedne Dannemænd med oprakte Fingre og Helgens Ed om Skifte og Deling, Ejendom og Skel, Misvækst og Sot, Drab og Tyveri, Trolddom og Skældsord. Nøje holdes der over Formerne efter Loven, Tingdag efter Tingdag er Fogden med Stokkemændene paa Tingstedet, og Skriverens Gaasepen knitrer ned over de smaa ru Sider, hvad Vejr end Aarstiden under til den vanskelige Dont. Sandfærdig gengives de Ord, der lyder paa Tinget, og tidt saa nøje, at Landsdelens Maal kendes gennem den besværlige Bogstavering. Der dukker de frem af dybeste Glemsel Herredets fordums Beboere, ofte høres blot et Navn, men tidt følger meget mere med, og intet andet Sted kommer man Fortidens jævne Mænd saa nær.

1688 afløstes de smaa Kvartbind af svære Justitsprotokoller i Folio, som hver omfatter adskillige Aar. De

er prægede af Embedsværdighed samt stigende Fornemhed og Tjenstlighed. I dem fører Procuratorerne det store Ord, og for ret at imponere spækker de deres Tale med Fransk og Latin, mens Herredets egne Børn bliver mere og mere stumme.

Fortegnelse over Tingsteder og Retsdage for Viborg Stift.

Riktig Fortegnelse paa hvad Dag og Sted hver Ting her i Viborg Stift monne holdes, være sig Herrits-Ting eller Birche-Ting, og er som følger:

1. Nør-Liung Herrit.

Wiborg Byeting holdes paa Gammeltorf, om Maandagen.

Nør-Liung Herritsting holdes en liden Fierdingveys Norden fra Wiborg ved Nørgaard, om Løfverdagen.

1. Nørlyng Herred. Skønt Nørlyng og Sønderlyng Herreder allerede var adskilte, da Kong Valdemars Jordebog affattedes, forekommer dog endnu i Midten af 14. Aarh. Benævnelsen Lyng Herred (1353 15. Aug. Rep. 2387. 1363 21. Maj Rep. 2694).

Nørgaard var 1688 en Gaard med Hartkornet 3 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Den ligger lidt N. V. for Nørre Sø, midt i Herredet, naar bortses fra dets smalle Udløber Nord for Tjele Sø.

Nørlyng Herreds Tingsted er muligt blevet flyttet i Henhold til Missive 1606 24. Marts (K. B.) til Lensmanden paa Hald, som havde indberettet, at Fjends, Nørlyng og Midelsom Herreders Ting laa meget ubelejligheds for den største Part af Herredsmændene, fordi disse Tingsteder i sin Tid var lagt meget afsides og ikke midt i Herrederne, som det burde sig. Lensmanden skulde derfor med nogle af de fornemste og ældste Mænd i Herrederne undersøge, hvorhen Tingene bekvemtest kunde flyttes.

Andre Tinghøje i Herredet: Tinghøje og Bavnehøj ved Vejen c. 400 m. Øst for Skellet mellem Rødding og Vammen. Sikkert den samme Tinghøj, der omtales i E. T. Kristensen: Danske Sagn III Afd. Nr. 1671 som liggende S. Ø. for Sødal Skov. — 3 Jomfruer, som har forsvoret sig paa Tinge, gaar igen. De kommer fra Nordvest i Retning af Skals og gaar gennem Sødal Skov til Tinghøjen.

Worde Bircheting holdes ved Vorde Kirchegaard om Freddagen oc ligger derunder alt det Goodtz, som udi for^{ne} Nør-Liung Herrit enten endnu ligger eller oc i forrige Tider hafver ligget til Capitelet eller de Residerende ved Domkirchen i Wiborg oc er, som følger: 1. Vorde Sogn undtagen en Gaard i Nafntoft, Christen Børsting oc Søren Christenssøn paaboer, oc dend Gaard i Liungsøe. 2. Fischbech Sogn, undtagen Øregaard oc en Gaard i Fischbech Bye, som Peder Nielssøn paaboer. 3. Romlund Sogn, undtagen en Gaard, Wiborg Hospital tilhørende, hvoraf Lauridtz Sørenssøn nu besidder dend halfve Part, oc dend anden halfve Part er øde. 4. Raufnstrop Sogn, undtagen en Gaard, kaldet Testrop, som 4 Mænd paaboer. 5. I Finderop Sogn saa mange som ere Bißpen i Wiborg hans Tjenere, være sig Huus- eller Gaardmænd. 6. Løfvel Sogn, undtagen Annex-Præstegaarden oc en Bool i Løfvel Bye, Peder Raßmussøn paaboer. 7. Udi Pederstrop Sogn 3 Gaarde, hvoraf Christen Justßøn oc Søren Nielssøn besidder en Gaard, Anders Pederssøn oc Anders Christenssøn en Gaard, Jacob Veeßbech oc Jens Sørenssøn Aaboe en Gaard, oc endelig et Gadehuus, som nu af Thomas Jenssøn besiddes. 8. I Rødding Sogn, Bartum Bye, som er Ryttergoodtz, item Bartumgaard oc en Bool i Rødding Bye, som hører til Domkirchen i Wiborg. 9. I Wam-

En Galgehøj, som muligt har staaet i Forhold til Herredstinget ved Nørgaard, findes paa Skellet mellem Viborg Domsogn og Vorde Sogn paa Strækningen mellem Vejene til Skals og til Løvel fra Viborg.

Vorde Birk: 1447 3. Juni førtes der Tingsvidne paa Nørlyng Herreds Ting, »at det Birketing, som nu ligger hos Vorde Kirke i Nørlyng Herred, haver ligget i det samme Sted af Arild og haver været Kapitels fri Tingsted og Frihed af gamle Dage og end er til Wiborg Domkirke, og lod Provst Jens, hvis Sjæl Gud naade, i sin Tid det lægge i Provststuen i Marie Kloster for sin Alderdom og Mag Skyld og for Trængsel, han havde samme Tid af Hald [Hold?], og aldrig noger Bisp havde der Ret inden eller bevaret sig dermed i noger Maade.«

(Dipl. Vib. S. 36—37.)

men Sogn 2 Ryttergaarde, Christen Christenssøn Vestergaard besidder dend eene, oc Jens Jørgenssøn oc Anders Justbøn dend anden; en half Gaard som er Domkirchens i Wiborg; noch en Gaard, som andre tilhører, oc Lauridtz Sørenssøn oc Jens Pederssøn Skredder nu paaboer. 10. Til for^{ne} Birche-ting henhører ellers oc her foruden, om noget videre skulde findes udi meerbem^{te} Nør-Liung Herrit, huis i forrige Tider hafver været Canniche-Goodtz, som før er sagt.

Asmild-Closters Bircheting holdes nu strax ved Asmild Kirkegaard, om Freddagen, oc ligger der under Asmild-Closter Sogn gandsche, oc af Taptrop Sogn, Taptrop Bye, Skoufsgaard oc Surbech-Mølle.

2. Rinds Herrit.

Dette Herritsting holdes en half Mußquetschud Østen for Skindes Broe paa Thostrop March, om Maandagen.

3. Gislum Herrit.

Herritstinget holdes ved Vognbild Kirkegaard, om Løf-verdagen.

Nord for Kirken ligger Vorde Galgebakke, hvor Birkets Rettersted var (jvf. E. T. Kristensen: Danske Sagn III Afd. Nr. 1659.).

Asmild Kloster Birk. 1456 Fredag efter Kyndelmisse [6. Febr.] erhvervedes Tingsvidne af Asmild Birketing, »at Asmild Sogn jo er og haver været et fuldt Birketing udi 100 Aar og mere«.

(Dipl. Vib. S. 349.)

Ingen Tingbøger fra før 1688 er i Behold for nogen af Nørlyng Herreds gamle Retskredse, herunder Viborg By.

2. Rinds Herred. K. S. Thestrup meddeler i Rinds-Gislum Herreders Beskrivelse (J. S. I S. 347.): »At Tinget er nogle Gange flyttet, ved vi af gamle Sagn, da det engang siges at have staaet i Heden ved Guldhule, som den store Sten ligger, men sidst er holdt Østen ved Skinds Bro, hvor Stenene endnu ligger ved Højen.« Tinghøjen ligger Syd for Vejen fra Broen til Tostrup, og Nord for samme Vej ligger en Galgehøj.

Tingbog 1687—88.

3. Gislum Herred. K. S. Thestrup beretter (J. S. I S. 364.): »Tinget skal i fordum Tid være holdt Vesten for Nyrup i Heden,

4. Aaers Herrit.

Herritstinget holdes udi Aaers Bye ved Kirkegaarden, om Thiisdagen.

5. Slet Herrit.

Herritstinget holdes Sonden for Oudrop oc Vesten for Brorop udi Oudrop Sogn, om Thorsdagen.

hvor endnu nogle af Stenene ses, siden er det holdt ved Gislum Kirke, men sidst blev samme holdt ved Vonsild Kirke. Ifølge Trap: Danmark IV. S. 524 findes Tingstenene for det førstnævnte Sted endnu, de ligger 2 km. Vest for Gislum og Syd for Nyrup i Heden paa Markskellet mellem Gislum og Vonsild Sogne.

Tingbøger 1671—81, 1685—87.

4. Aars Herred. Neergaard (S. 307.) nævner for dette Herred Tinghøjene paa Brorstrup Præstegaards Grund, hvorved formodentlig maa forstaaes den Tinghøj, som ligger 1 km. N. N. O. for Smorup, hvor Brorstrup Sogns Præstegaard laa. Hvis Aars Herreds Ting nogensinde har ligget her, maa det have været paa et for de fleste Herredsmænd ubelejligt Sted, da det er langt ude i Herredets østlige smalle Del. Da Aars Herred imidlertid er en nyere Dannelse, sammensat af Dele af Hornum, Slet og maaske flere Herreder (Trap IV. S. 502.), idet det nævnes første Gang 1394 5. Maj som »Arsogh« Herred (Rep. 3933), skal denne Tinghøj maaske snarere ses i Forhold til den ældre Herredsinddeling, mens Tinget ved Aars Kirkegaard ligger midt i Herredet og ved den By, som det har faaet Navn efter.

Tingbøger 1630—36, 38—41, 43—51, 53, 55—60, 77—82.

5. Slet Herred. En lidt mærkelig Angivelse af Herredets Tingsted, da Ovdруп ligger Sydvest for Braarup. En Høj paa 45 m. Nord for Ovdруп og Sydvest for Braarup synes rimeligere og stemmer med aab. Brev af 1558 9. December (K. B.), ifølge hvilket dette Herreds Tingsted skulde være Sydvest for Byen Braarup paa et Bjærg ved en lille Høj, efter at Lensmanden paa Aalborghus med andre gode Mænd havde foreslaaet at lægge det der. Om dets tidligere Beliggenhed melder dette Kongebrev intet.

Tingbøger: 1629—42, 44—45, 47, 49—56, 61, 63, 68—87.

Aale Birch holdes ved Borregaard i Bjørnsholm Sogn, om Freddagen, oc ligger der under Bjørnsholm-Closter, item Malle oc Strandbye Sogne, undtagen Grynderop Bye, Prestegaarden, Vaadgaard oc en Enstedgaard, Sørøp, som alt i Strandby Sogn er beliggendes.

Løgstør Bircheting holdes Sønden i Løgstør Bye, om Onsdagen, oc ligger der under Løgstør Bye alleene.

6. Huornum Herrit.

Herritstinget holdes Østen for Hornum Bye ved en stor Høj, kaldet Tinghøj, paa Landevæyen, som gaar imellum Wiborg oc Aalborg, om Maandagen.

Bjørnsholm Birk. Borregaard er en Landsby Sydøst for Bjørnsholm, en Galgehøj ligger Vest for Byen, og en lidt nordligere liggende Høj er maaske Tinghøjen, thi 1574 flyttedes dette Ting til »Vesten for Borregaard i Heden paa Lidebakken ved den nordligste Høj paa Liden.« (Trap IV. S. 539.), efter at Bjørn Andersen til Stenalt 1573 4. Oktober havde tilbyttet sig det gamle Vitskøl Kloster, som da skiftede Navn. Benævnelsen Aale Birk stammer fra en nu nedlagt Landsby, som fordum laa c. 2 km. Nord for Vitskøl Kloster. En Tinghøj Øst for Vejen til Ranum er utvivlsomt Birkets gamle Tingsted. Vitskøl Klosters Birkeret synes at være af gammel Dato, thi 1260 2. Januar stadfæstede Erik Glipping Klosterets Friheder, og 1269 2. Februar bevilgede han, at det selv maatte inddrive alle 40 Mk.s og 3 Mk.s Bøder, og at dets Tjenere ikke skulde svare for andre end Abbeden eller andre Klosterets Forstandere (D. M. I. S. 142—43.). 1470 20. Januar bekræftede endvidere Kristian I Klosterets fri Birk, Aalbirk. (D. M. I. S. 150—51.).

Ingen Tingbøger i Behold.

Løgstør Birk. Tidspunktet for dets Oprettelse er ikke konstateret.

Tingbøger: 1630—36, 48—50, 52—54, 66—71, 73—83.

Andre Tingsteder i Herredet: Ved Engelstrup en Tinghøj (Trap IV. S. 542.), mon for det nedlagte Vilsted Birk? (jvf. smst. S. 541.). Paa Gaarden Næsborg har der været Tingsted. (Smst. S. 543.).

6. Hornum Herred. Tinghøjen ligger 2 km. Øst for Hornum, og 1 km. Nordvest for den ligger en Galgehøj.

Tingbøger: 1636—37. 40—42, 44—45, 49, 50, 54, 55, 61, 63—65, 67, 70, 76—84.

Nibe Bircheting holdes Norden for Byen under en Bache, om Løfverdagen, oc ligger der under Nibe Bye alleene.

Nørholms Birch holdes ved Kirchegaarden, om Fredagen, oc ligger under dette Birch: 1. Nørholms Sogn, gandsche. 2. Nyrop Bye i Sønderholm Sogn. 3. Halfanden Gaard i Sønderholms Bye. 4. En Gaard i Huornum Bye. 5. Gudschifte Mølle i Voxlef Sogn.

7. Fleschum Herrit.

Herritstinget holdes paa en Bache, kaldet Tingbachen, Nordost fra Nøufing Kirche oc ungefehr en Ager langt fra Nøufing Bye, om Maandagen.

Stor-Vorde Bircheting holdes ved Stor-Vorde Kirchegaard, om Freddagen, oc ligger der under de 6 Sogne paa Guddomholm, som er: Stor-Vorde, Seylflod, Guddom, Lille-Vorde, Romdrop oc Klarop Sogne, oc der foruden Høstemarch oc en Deel af Dochedal udi Mou Sogn.

Mou Bircheting holdes en half Fierdingveys Østen for Mou Bye, om Løfverdagen, oc ligger der under Mou Sogn, und-

Nibe Birk blev oprettet ved Kristian III's aabne Brev af 1545 18. Februar (C. Klitgaard: Nibe Bys Historie indtil 1728 S. 8.). Tinget holdtes oprindeligt inde i Byen, men 1590 3. August fik Lensmanden paa Aalborghus Ordre til at flytte det uden for Byen for at hindre Uskikkelighed og ond Tingfred, hvorefter det endnu et Par Gange synes flyttet frem og tilbage mellem Byen og det angivne Sted Nord for denne (smst. S. 263.).

Tingbøger: 1631—36, 38—41, 47—53, 55, 57—59, 62—67, 69—74, 76, 78—83.

Nørholm Birk 1410 6. Maj pantsatte Væbneren Johannes Mogensens Nist sine Ejendomme i Nørholm til Provsten og Kapitlet i Viborg. (Dipl. Vib. S. 22—23.), og 1456 31. Juli konfirmerede Kristian I Kapitlets Birkeret til Nørholm. (Dipl. Vib. S. 43.).

Tingbøger: 1670—85.

7. Fleskum Herred. 1 km. Nordost for Nøvling ligger en Tinghøj 65 m. høj. I Jydske Saml. 4. II. S. 339 ff. har Protokolfører Chr. Christensen fremsat den Antagelse, at dette Herreds Tingsted

tagen Høstemarchs Gaarde oc en Deel af Dochedal i samme Sogn, som svarer til Stor-Vorde Bircheting, som før er sagt.

8. Hellum Herrit.

Herritstinget holdes strax Sønden fra Blendstrup Bye, om Thiibsdagen.

c. 1629, efter at have været andet Steds en Mellemtid, førtes tilbage til Oppelstrup Mark, hvor det forblev indtil Reformen i 1688. Efter det her foreliggende maa Tingstedet i hvert Fald sidst have været ved Nøvling og maaske før 1629 paa Oppelstrup Mark, hvor nævnte Forfatter i Markbogen har fundet nogle Agre kaldet »Gammel Tinghøjs Vang«. Denne Benævnelse kunde jo ogsaa tyde paa, at Tinghøjen her ikke var i Brug paa Markbogens Tid og altsaa heller ikke umiddelbart før 1688.

Tingbøger: 1629, 34, 40—42, 44—47, 49, 50, 54, 56—63, 65—71, 76—88.

Stor Vorde Birk. 1345 5. Marts udstedtes der et Rettertingsvidne om, at Peder Stigsen af Bjørntorp havde tilskødet Viborg Kapitel sine Ejendomme i »Guthingholm«, og at han derefter havde modtaget de samme Ejendomme »med deres Ting der, som kaldes Birk« (cum ipsorum ibidem placito, quod dicitur byerk) i Fæste af Provsten og Kannikerne.

Af Teksten fremgaar saaledes ikke tydeligt, om Gudumholm, der ved Naturforholdene (Aer og Kærstrækninger) er skilt fra den øvrige Del af Herredet, har udgjort et Birk inden Overdragelsen til Kapitlet, eller om det først er oprettet fra det Øjeblik, disse Sogne kom paa Gejstlighedens Hænder. (Dipl. Vib. S. 13—15.).

Tingbøger: 1662—66, 68—76, 78, 79, 82—84.

Mov Birk nævnes 1423 (Rep. 6069), og hørte under Mariager Kloster, som dog først 1514 ved Mageskifte med Viborg Bisp fik Mov Kirke (ældste Arkivreg. II. S. 224.).

Tingbøger: 1668—84.

8. Hellum Herred. Tingstedet har muligt været ved Møgelhøj c. 500 m. Syd for Blendstrup. En Galgebakke findes 1 km. sønden for denne Høj.

Tingbøger: 1627, 29—31, 35—46, 48—56, 61—65, 68—70, 74, 75, 77, 82—85, 87.

Lindenberg Bircheting holdes ved Blendstrup Kirkegaard, om Thorsdagen, oc ligger der under Gunderop oc Nøfling Sogne udi Fleschum Herrit oc Blendstrup, Gierding, Brøndum, Siem oc Thorrop Sogne i Hellum Herrit.

Viffertsholms Bircheting holdes Norden for Grafverhuußene (som ligger udi Skoven imellum Viffertsholm oc Solbjerg), om Freddagen, oc ligger der under Solbjerg Sogn alleene.

9. Hindsted Herrit.

Herritstinget holdes ved Roestrop Kirkegaard, om Thorsdagen.

Vißborg Bircheting holdes i Vißborg Bye strax Norden for Kirchen, om Onsdagen; der under ligger Vißborg.

Lindenberg Birk er oprettet, da Daasborg 1681 31. Januar blev Friherreskab og fik Navnet Lindenberg (Kl. Gjerding: Bidrag til Hellum Herreds Beskrivelse S. 93.).

Ingen Tingbøger fra før 1688.

Viffertsholm Birk oprettedes, da Rigsraaden Axel Viffert 1578 10. Juni (C. C. D.) fik Birkeret paa alt sit Gods i Nørrejylland, nemlig Viffertsholm, som tilforn kaldtes Kytterup, Solbjærg By og Kaarup Gaard og By i Hindsted Herred. 1579 24. Marts (C. C. D.) udvidedes Birket med 3 Gaarde og 3 Gadehuse i Hurup, Als Sogn.

Ingen Tingbøger.

Andre Tinghøje i Herredet. 1 km. Vest for Skibsted ligger en Tinghøj. »Paa Svanfolk Mark er tre store Høje, der kaldes Svanfolkhøjene. Den ene af dem kaldes Tinghøj, og der holdtes Ting i gamle Dage.« (E. T. Kristensen: Danske Sagn III Afd. Nr. 1663.). 1440 12. April synes Herredstinget holdt ved Bælum (Rep. 7072). Desuden findes Syd for Galgehøjen paa Blendstrup Hede en Tingmose (Kl. Gjerding: Anførte Værk S. 16.).

9. Hindsted Herred. En Galgebakke findes c. 1 km. Sydvest for Rostrup.

Tingbøger: 1630—43, 46—48, 50, 53—55, 59—60, 62, 63, 66—70, 73—76.

Visborg Birk blev oprettet ved aabent Brev af 1571 2. Novbr. (C. C. D.) og skulde omfatte Jacob Sefelds Gaard Visborg med det Gods, han havde eller fik i Visborg og Vive Sogne m. m. Dog

10. Sønder-Liung Herrit.

Herritstinget holdes strax Sønden Quorning Bye, om Thiisdagen.

Fuußinge Bircheting holdes ved Fuußinge Gaard, Nordvest fra Ladegaarden, om Løfverdagen, oc ligger der under Aalum oc Bieregraf Sogne.

Tanum Bircheting holdes i Tanum Bye ved Kirkegaarden, om Løfverdagen, oc er der under Tanum oc Hornbech Sogne.

skulde dette Brev ingen Magt have, hvis dette Birk i nogen Maade var Kronen til Skade, og i Henhold til denne Bestemmelse synes denne Birkeret snart efter at være blevet tilbagekaldt for allerede 1572 20. December (C. C. D.) at blive fornyet, og 1587 15. Februar (C. C. D.) yderligere udvidet med; alt det Gods, Jacob Sefeld desuden havde eller maatte faa i Als og Skelum Byer og Sogne m. v.

Ved aabent Brev af 1675 21. Januar henlagdes Havnø og Dalsgaard fra Birket til Hindsted Herred.

Ingen Tingbøger.

I Herredet findes desuden en Tinghøj c. 1500 m. Syd for Grevlund.

10. Sønderlyng Herred. Efter nogle Indbyggers Klage over, at Tinget laa dem i høj Grad til Trængsel og til Skade for deres Ejendom, fik Lensmanden paa Dronningborg 1579 30. November (K. B.) Ordre til at flytte det til et belejligt Sted paa Heden eller andet Steds, og 1583 12. Februar (K. B.) fik samme Lensmand kgl. Stadfæstelse paa sin Henlæggelse af Tinget til Aarup Mark mellem Rævingehøje. Aarup er en lille By i Kvorning Sogn liggende Sydøst for Kirkebyen i Lyngen ud imod Aadalen. Tidligere har Tinget muligt været holdt ved en Tinghøj, midtvejs mellem Kvorning og Hammershøj c. 1400 m. Øst for Kvorning Kirke. 500 m. yderligere mod Øst ligger en Galgebakke paa Skellet mellem de to Sogne.

Ved kongeligt aabent Brev af 1686 24. Juli sammenlagdes Sønderlyng med Middelsom Herred.

Tingbøger 1679—86.

Fusinge Birk, vistnok et ældgammelt kongeligt Birk (jvf. Steenstrup: Studier over Kong Valdemars Jordebog S. 23.).

Ingen Tingbøger fra før 1688.

Tanum Birk, ligeledes, dog ikke nævnt i Valdemars Jordebog, men et Tingsvidne derfra af 1409 haves (Rep. 5061). Ved aabent

11. Middelbom Herrit.

Herritstinget holdes paa Kneberheede ved dend sudost Hjørne paa Mammon Byemarch, om Thorsdagen.

Øster-Velling Birch holdes paa Halstrop March ved Randers Veyen, om Thiisdagen, oc hører der under Øster-Velling, Helstrop oc Grendsteen Sogne.

Skiern Bircheting holdes i Skoven Østen fra Karmarch i Skiern Sogn, om Onsdagen; der under ligger Vester-Velling oc Skiern Sogne.

12. Fiends Herrit.

Herritstinget holdes 2 Bysseschud Norden for Smollerop Kirche, om Thiisdagen.

Brev af 1587 28. Januar (C. C. D.) lagdes Neder og Over Hornbæk fra Herredet ind under Tanum Birk.

Ingen Tingbøger.

11. Midelsom Herred. Kneverhede hedder nu et Sted paa Le Sogns Mark. Tinget har maaske været holdt ved et 36 m. højt Punkt nærvæd Skellene mellem Mammen, Le, Hjerminde og Bjerring Sogne. Beliggenheden her er midt i Jurisdiktionen, idet man maa se bort fra de østlige Birker. Tinget er muligt flyttet dertil i Henh. t. Missive af 1606 24. Marts (K. B.).

Ingen Tingbøger før 1686.

Velling Birk, et ældgammelt kongeligt Birk (jvf. Steenstrup: Studier S. 23, Ældste Arkivreg. I S. 15.). Ved aabent Brev af 1594 6. Februar (C. C. D.) lagdes Kronens Bønder i Grensten, Helstrup og Stevnstrup Byer under Velling Birk.

Ingen Tingbøger.

Skern Birk, et gammelt, oprindelig kongeligt Birk. En Tinghøj ved Tingbæk i Skern Sogn har rimeligvis været Birkets ældre Tingsted.

Ingen Tingbøger fra før 1688.

12. Fjends Herred. Danske Atlas (IV. S. 668.) meddeler, at der Norden for Smollerup ligger tre Høje i Triangel, kaldet Tinghøje, hvor der fordum skal være holdt Ting under aaben Himmel.

Disse Høje ligger ved Skellet mellem Smollerup og Feldingbjærg, og her holdtes altsaa Tinget i Aarene før Reformen af 1688. Flere Kongebreve vidner om Flytninger. I Henh. t. et af 1606 24.

Høgslef Bircheting holdes ved Høgblef Kirchegaard, om Onsdagen, oc ligger der under Høgblef Sogn.

Lundøe Bircheting holdes ved Lundøe Kirchegaard, om Løfverdagen, oc hører der under Lundøe Sogn.

Øerslef-Closter Bircheting holdes ved for^{ne} Closters Kirchegaard, om Freddagen, oc hører der til Øerslef Sogn.

13. Hønborg Herrit.

Skive Byeting holdes paa Torfvet ved Raadhuiset, om Freddagen, oc hører der under Skive Bye alleene oc iche de andre Byer der i Sognet, som ligger uden for.

Marts (K. B.) kunde det flyttes. 1590 30. Oktober (C. C. D.) skulde det flyttes Syd for en Bæk og Bløde. 1587 4. Febr. (K. B.) beordredes det tilbage til, hvor det af Arilds Tid havde været, men der blev det altsaa kun de 3 Aar til 1590. Svend Aakjær har iøvrigt i Skivebogen 1916 undersøgt Herredets Tingforhold og fremdraget en Række Stednavne, hvori Ting indgaar (S. 82—83.). Med Henblik paa den førnævnte Bæk og Bløde kunde der være en Sandsynlighed for at søge en ældre Beliggenhed for Fjends Herrets Ting mellem Kobberup og Gamskær, hvor der er samlet Stednavne som Tingvad, Tingkær, Tingkær Høje og en Steilhøj (jvf. smst. S. 93—94.).

Ingen Tingbøger fra før 1688.

Højslev Birk: Bjørn Kaas til Starupgaard fik 1564 1. August (C. C. D.) Birkeret paa sit Gods i Højslev Sogn og i Østerris.

Ingen Tingbøger fra før 1688.

Lunø Birk. Dette Sogn, der nu er landfast med Fjends Herred, findes i Ølisten i Valdemars Jordebog med Hus og Harer (S. 50.). Det er sikkert et ældgammelt kongeligt Birk (jvf. Steenstrup: Studier S. 400.).

Ingen Tingbøger.

Ørslev Kloster, gammelt gejstligt Birk. I Danske Atlas (IV. S. 686.) citeres et Tingsvidne af 1452 fra Ørslev Kloster Birk. En Galgehøj ligger 1 km. Nord for Ørslev Kloster.

Ingen Tingbøger fra før 1688.

13. Hindborg Herred. Skive Byting. Ingen Tingbøger fra før 1688.

Herredets Ting har formodentlig været nær det Punkt, hvor Hind-

Herritstinget holdes mit imellum Hem oc Hønborg, om Maandagen.

Reßen eller Krabbesholms Bircheting holdes ved Resen Kirchegaard, om Onsdagen, og ligger der under Reßen Sogn.

14. Rødding Herrit.

Herritstinget holdes Østen for Veybye, om Løfverdagen.

Spøtterop Bircheting holdes ved Rødding Kirche, om Freddagen, oc er der under Rødding og Kreibierg Sogne.

borg, Dølby og Hem Sogn mødes, paa østre Side af Vejen fra Hem til Hindborg. Jeppe Aakjær har i Skivebogen 1917 S. 33 udtalt den Formodning, at Hindborg Herreds Ting har været holdt ved Tinghøjen S. S. V. for Oddense, men dette Punkt er yderligt i Herredet og fjærnt fra den By, der har givet det Navn, saa det er mindre sandsynligt, at denne Tinghøj har nogen Forbindelse med Herredet (jvf. Neergaard S. 309.), mens man snarere fristes til at bringe den i Forhold til de Minder om hedensk Helligdom, som Bynavnet Oddense rummer.

Ingen Tingbøger.

Krabbesholm Birk. Iver Krabbe, Lensmand paa Skivehus, fik 1560 4. Juli (C. C. D.) Birkeret paa sin Gaard, Skovshoved (Krabbesholm), med to Gaarde i Intrup og alt det Gods, han havde i Resen Sogn.

Ingen Tingbøger fra før 1688.

14. Rødding Herred. I Følge Kongebrev af 1593 23. Juni (C. C. D.) skulde dette Herreds Ting flyttes tilbage til sit gamle Arilds Sted. Norden for Vejby ligger nu 2 Tinghøje lidt Syd for Ejstrup Skel (Skivebogen 1917 S. 32.), saa der har muligvis fundet en Flytning Sted fra disse Høje til Lavningen Øst for Vejby, hvor der var Læ for den skarpe Vestenvind, som stryger ind over Sallingland. Fra disse Steder er der ret langt til Galgebjærge nede ved Bustrup.

Ingen Tingbøger.

Spøttrup Birk. 1523 20. December fik Biskop Jørgen Friis og efterkommende Bisper i Viborg Brev paa Rødding Sogn, hvis Indbyggere skulde blive under et Birketing til Krejbjærg Birk, og han maatte lægge Tinget paa et belejligt Sted ved hans Gaard Spøttrup (Fr. I's Danske Registranter S. 27.). Spøttrup Birk kan altsaa dateres

15. Norre Herrit.

Herritstinget holdes strax Sønden for Breum Bye, om Thiisfdagen.

Osted Bircheting holdes ved Osted Kirkegaard, om Freddagen, oc ligger der under Osted Sogn.

16. Harre Herrit.

Herritstinget holdes ved Tinghøye mit imellum Roßlef oc Toustrop Bye i Durop Sogn, om Thorsdagen.

fra dette Kongebrev, men Grundstammen i det er det gamle Krejbjærg Birk, den fra før 1442 har tilhørt Biskoppen i Viborg og hans Kapitel. (Dipl. Vib. S. 346—47.).

Ingen Tingbøger.

15. Nørre Herred. Foruden det angivne Tingsted synes der at være Tradition om en anden Belliggenhed for dette Herreds Ting, nemlig ved en nu udslettet Høj paa Junget Mark (Aakjær: Skivebogen 1917 S. 28.). Dog maa det bemærkes, at Neergaard (S. 309.) mener, at denne Høj maa have sit Navn efter Junget Birket, hvilket kan være rimeligt, forsaavidt som Højen ligger meget yderligt i Herredet, men der oplyses intet om, hvorfra dette Birket iøvrigt kendes.

Ingen Tingbøger.

Aasted Birk synes ved en Fejltagelse at være anført under Nørre Herred, da Sognet ligger i Harre Herred. 1560 4. Juli (C. C. D.) fik Iver Krabbe Birkeret paa sin Hovedgaard, Østergaard, og Aasted Sogn. Birkets Galgehøj findes c. 1 km. N. V. for Aasted By.

Ingen Tingbøger.

16. Harre Herred. Traditionen om dette Tingsted er bevaret, da Tinghøjen endnu vises ved Durup lige Nord for Tremarkskellet (Aakjær: Skivebogen 1917 S. 31.). Det er et 35 m. højt Punkt tæt ved det Sted, hvor Harre, Roslev, Tøndering og Durup Sogne mødes.

I Vium Sogn er en Gaard, som hedder Tinggaarden. Lidt Nord for er Tinggaardsbroen. »Da her var Tingsted, var der kun et Vædested over Aaen«. (E. T. Kristensen: Danske Sagn, III Afd. Nr. 1678.). Denne Tinggaard med Tingsted staar dog sikkert ikke i noget Forhold til Harre Herred, da den er tæt ved Grænsen til Nørre Herred,

Fuur Lands Bircheting holdes ved Kirchen, om Freddagen.

17. Læssøe.

Dette Lands Bircheting holdes en half Mußquetschud Østen for Fogetgaarden eller Klitgaard udi en liden Lund, om Freddagen.

derimod er den kun 2 km. fra Tinghøjen ved Bostrup, hvor Tinget for Sallingland skulde holdes og Tinghus bygges i Henhold til Fdg. 1688 13. Marts. Da dette Hus aldrig blev til noget, synes der at være Grund til at antage, at Traditionen om Tingsted ved denne Tinggaard kan være rigtig nok.

Ingen Tingbøger.

Furlands Birk. Oprindelig et gejstligt Birk under Viborg Domkapitel. 1410 3. Februar gav Fru Maren, Ridder Jens Mikkelsens, sin Hovedgaard Lundegaard og alt sit øvrige Gods paa Fur til Kapitlet ved Viborg Domkirke, og 1442 7. Januar førtes der Tingsvidne paa Viborg Landsting om dets Ret til dette og andre gejstlige Birker (Dipl. Vib. S. 21 og 346—47.), hvilke Birkerettigheder 1456 31. Juli bekræftedes af Kristian I (Dipl. Vib. S. 43.).

Ingen Tingbøger.

17. Læsø Birk. Læsø skal være skænket Viborg Domkapitel af Biskop Eskild, der døde 1132 (Dipl. Vib. S. 367.). En Tid ejede Vitskøl Kloster $\frac{1}{4}$ af Øen, men fra 1320 var Kapitlet ene om den (smst. S. XXX). 1472 15. Marts bekræftede Kristian I Viborg Kapitels Ret til dets fri Birketing paa Læsø, »som de af lang Tid have haft af vore kære Forfædre« (Smst. S. 55.).

Tingbøger fra 1685 ff.
